

– Vinny'cyu, 2011. – 208 s.

4. Kievskaja opyt'naja stancija zhivotnovodstva "Terezino" / V.M. Dzjubanov, L.D. Alekseenko, A.S. Artjuh i dr. – M., 1965. – 247 s.

5. Otchet Kievskoj opyt'noj stancii zhivotnovodstva o nauchno-issledovatel'skoj rabote v 1957 g. / M-vo s.h. USSR. – K., 1958. – 256 s.

6. Otchet Kievskoj opyt'noj stancii zhivotnovodstva o nauchno-issledovatel'skoj rabote v 1959 g. / M-vo s.h. USSR. – K., 1960. – 308 s.

7. Otchet Kievskoj opyt'noj stancii zhivotnovodstva o nauchno-issledovatel'skoj rabote v 1960 g. / M-vo s.h. USSR. – K., 1961. – T. 2. – 648 s.

8. Sharapa G.S. Profesor I.V. Smy'rnov i jogo naukovaja shkola / G.S. Sharapa, M.M. Zubecz' // Istoriya Insty'tutu rozvedennaja i genety'ky' tvary'n u podiyax, faktax, biografiyax ucheny'x. – Bory'spil', 2012. – S. 20-27.

Rishko N. N., officer of Chief Command Center of the Armed Forces of Ukraine (Ukraine, Kiev), rishko@ukr.net

Professor I.Smirnov is the organizer of a scientific center for reproductive biology of farm animals

The goal set by the author is to summarize the main activities and achievements of the scientific center for reproductive biology of farm animals based by doctor of biological sciences, professor I.Smirnov, disclose his contribution to solving the problems of domestic animal science. The researching is based on the use of complex of general scientific, structural and functional, historical methods, as well as a large base of source, which becomes the basis of archival documents. As the main activities of research center we have considered the development of the method of long-term preservation of sperm, the intensification of reproductive function and producers of breeding stock, improvements in technology and technique of artificial insemination of farm animals and others.

Keywords: animal husbandry, herd reproduction, artificial insemination, feeding and keeping of farm animals.

Ришко Н. Н., офіцер Главного командного центра Вооруженных Сил Украины (Украина, Киев), rishko@ukr.net

Профессор И. В. Смирнов – организатор научного центра по биологии воспроизводства сельскохозяйственных животных

Автором поставлена цель – обобщить основные направления деятельности и достижения научного центра по биологии воспроизводства сельскохозяйственных животных, основного доктором биологических наук, профессором И. В. Смирновым, раскрыт его вклад в решение проблем отечественной зоотехнии. Исследование основывается на комплексе общенаучных, структурно-функциональных и исторических методов, а также обширной базы источников, основу которой составляют архивные документы. Как основные направления деятельности научного центра рассматривали разработку метода длительного сохранения спермы, интенсификацию воспроизводительной функции производителей и маточного поголовья, усовершенствование технологии и техники искусственного осеменения сельскохозяйственных животных и другие.

Ключевые слова: животноводство, воспроизводство стада, искусственное осеменение, кормление и содержание сельскохозяйственных животных.

* * *

УДК 761.2(438.41) : 17"(092)

Мердух Ю. М.

молодший науковий працівник, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника (Україна, Львів), myrodux@gmail.com

УКРАЇНСЬКИЙ ГРАВЕР ІВАН ФІЛИПОВИЧ ТА ЙОГО "ВОЛИНСЬКА СПАДЩИНА"

Відокремлено з графічної спадщини львівського митця Івана Філіповича твори, які стосуються минулого волинської землі у середині XVIII ст. Незначна кількість ілюстрацій волинської тематики зумовлена насамперед продуктивною діяльністю місцевої почайвської друкарні та її граверів. Волинські гравюри І. Філіповича є дуже цінним джерелом додаткової інформації про різні аспекти тогочасного життя цього краю.

Ключові слова: гравер, Іван Філіпович, Волинь, портрети, ікони, статуя, герби.

Вивчаючи історію України, все більше науковців вживають поняття "Великої Волині", під якою розуміють терени, що у різний час входили до Волинської землі (кінець X – середина XVI ст.), Волинського воєвод-

ства (середина XVI – кінець XVIII ст.) і Волинської губернії (початок XIX ст. – 1918 р.).

Про співпрацю Івана Філіповича (†24 квітня 1766 р.) з відомими волинськими (почайвською та бердичівською) друкарнями наразі відомо лише за кількома їхніми стародруками та граверними кліше [2, № 1639; 3, № 2340, № 2488; 6, с. 123; 7, с. 33]. Окрім цих волинських видань, існує чимало посередніх вказівок на різно-рідні волинські контакти майстра. В обох напрямках діяльності І. Філіпович переслідував лише практичний бік справи – виконував замовлення. Відтак його спадщина рідко привертала увагу дослідників, окремі її напрями, зокрема, й волинський, не висвітлювалися взагалі, постаючи на сторінках друкованих видань хіба що в принагідних згадках про поодинокі пам'ятки, що виступали свідченням волинських інтересів майстра. Однак доля забуття спіткала й інших майстрів, на відміну від їхніх попередників – Леонтія та Олександра Тарасевичів, Івана Щирського. Про них є вже декілька монографій [10; 11; 12]. З часом коли буде докладніше опрацьована граверська й друкарська спадщина І. Філіповича можна буде належно оцінити роль майстра в історії української культури XVIII ст. Вкрай важливим для цього є розкриття мало досі опрацьованого багатого фонду графіки Інституту досліджень бібліотечних мистецьких ресурсів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника. Тут знаходяться декілька маловідомих гравюр майстра, які відтворюють постаті, пам'ятки та події з історії та культури Волині.

Окремі з них уже знайшли висвітлення у науковій літературі. 2004 р. опубліковано декілька портретів, які виконав І. Філіпович [13, с. 317-320 (№ 432-439)]. Крім того, про "волинські" зображення князя Януша Любартовича Сангушка (1712-1775), власниці Горохова, волинської каштелянної Анни Віельгорської (1639-1706) та кременецької черниці Анни Розалії Омєдінської (1709-1731), митрополитів Атаназія Шептицького (1686-1746), який був настоятелем Жидичинського Свято-Миколаївського монастиря, та Лева Шептицького (1717-1779), який помер та похований в Радомишлі, тоді резиденції глави Уніатської Церкви, вже йшлося у авторській статті про портретну спадщину майстра [5, с. 336-340]. Але це далеко не повний їх перелік. Надалі залишається чимало невідомих у їх волинському контексті творів львівського майстра. Передусім, це декілька портретів визначних в історії волинського краю постатей. Окрему групу становлять зображення волинських ікон Богородиці. Рідкісними є гравюри скульптур Ісуса Христа. Відзначимо й геральдичні композиції волинської шляхти. Цінність зазначених творів І. Філіповича для дослідження минулого Волині безсумнівна, оскільки, її культурна спадщина чимало втратила у час двох світових воєн та наступних повоєнних лихоліть. Відтак закономірно, що багато пам'яток безслідно зникли й нині знані лише в зображеннях, найдавніші з яких нерідко належать саме йому. Крім того, написи на гравюрах подають додаткову інформацію про різні аспекти життя Волині середини XVIII ст.

Галерея портретів І. Філіповича нараховує за найновішими даними 16 одиниць, серед яких, крім п'ятох уже згаданих, є ще два зображення волинських сучасників майстра: високомистецький портрет князя Ігнація Пйотра Сапеги (1721-1758) та посмертне зображення

тіла Стефана Студзінського (1750-1753), яке лише умовно можна віднести до зазначеної групи. У збірці відділення відсутні ці маловідомі гравюри, які, попри прив'язаність до Волині, ніколи не розглядалися у відповідному контексті.

Портрет І. Сапеги – волинського посла до польського сейму вперше опублікував В. Січинський [9, с. 36, XXXIV (іл. 47)]. П. Жолтовський визнав його найкращим у творчості майстра [1, с. 306]. Погрудне зображення князя І. Сапеги вписане в овальне обрамлення, на якому вміщено латиський напис: “IGNATIUS SAPIENA PINCERNA M. D. L.” та авторський підпис: “I. Filipowicz sc.” [25, s. 613]. З огляду на присутність титулу чашника Великого князівства Литовського, гравюру можна датувати 1740-1744 рр. Вінцем його політичної кар'єри стала посада мстиславського воєводи (1750) [25, s. 612-613]. При вивченні збірки відділення вдалося виявити виконане олівцем, дотепер не ідентифіковане зображення “Сапеги, мстиславського воєводи” з серії копій живописних портретів Підгорецького замку. Зіставлення з гравюрою І. Филиповича показало їх повну відповідність, що доводить виконання гравюри з аналогічного зразка.

Інший твір майстра у багатьох енциклопедичних статтях відомий, як “портрет” С. Студзінського [18, s. 100; 22, ПО (№. 44); 14, p. 363; 23, s. 559; 6, с. 123; 9, с. 36; 17, s. 454; 15, s. 237; 24, s. 220]. Підставою до появи цієї гравюри стала смерть трирічного хлопчика в околицях Житомира, яка привела до переслідувань євреїв. Напис інформує також про джерело її походження: “Obraz którego Oryginał iest w rękach I. O. Wyżyckiego Arcybiskupa Met – || ropol: Lwów: przysłany z Zytomirza, Dziecięcia pułczwarta lat mającego Stefana Studzińskiego, Syna urodzonych Adama u Ewy z Wychowskich Studzienskich w welki piątek zchwytanego a || w sobotę poszabasiе okrutnie niesłychanym sposobem od Żydów zamordowanego, z których iedenastu || pasy darto u ciertowano trzynastu zaś Chrzest Sty otrymali. An[no] D[omi]ni 1753. Die 26 Maj” [19, s. 70, 295 ii. (XVII.25)]. Інтерес до події, викликаний її трагічністю та небуденністю, знайшов відгук у діяльності й інших граверів XVIII ст., зокрема львівського майстра Георгія Вишловського [19, s. 206, 463 ii. (LXXL4)].

Поруч з портретними зображеннями доробок І. Филиповича нараховує і 47 одиниць зображень ікон Пресвятої Богородиці [15, s. 236]. Найповніше (32 твори) їх описав В. Новаковський [20, s. 825; 15, s. 232]. З його переліку не вдалося виявити Холмської [15, s. 230, 235; 24, s. 220], Володимирської [15, s. 235], Луцької [22, s. 108; 20, s. 428 (№ 537); 9, с. 36], Зимнянської [8, Ko1084; 20, s. 782 (№ 896); 7, с. 33], Томашівської [22, s. 108; 20, s. 665 (№ 776); 9, с. 36; 2, № 1583] гравюр волинських ікон.

Що ж до гравюр Почаївської Богородиці роботи І. Филиповича в літературу від початку закралася кілька неточностей – наприклад, загальновідомий титульний аркуш виданого 1759 р. Літургікону з Богородицею та двома святими Петром і Павлом й видом Успенської церкви у Львові [2, № 2085, іл. (с. 113)] тривалий час вважали зображенням Почаївської ікони та Почаївської обителі [18, s. 101; 22, s. 110; 20, s. 520-521 (№ 597)] – навіть дослідники, які правильно описали титул, не зауважили цього очевидного огріху [6, с. 123; 2, № 2085 і

(с. 113); 19, s. 69, 293 ii. (XVII.21)]. Крім того, дослідники творчості І. Филиповича не прокоментували присутності в каталозі Ю. І. Крашевського інформації про датований 1734 р. естамп “Prawdziwa miara Stopek...” із зображенням Почаївської Богородиці, так само віднесений до доробку львівського майстра [18, s. 100]. Це прикре упущення ще й з огляду на те, що найперша віднотована досі гравюра майстра з'явилася у Любліні 1741 р. [15, s. 231], тобто через сім років. Проте пошуки у збірці Інституту дали несподіваний результат – насправді зазначена гравюра має напис: “Prawdziwa | miara Stopek Nssp. || MARYI || u W W. OO Dominikanów || w Podkameniu na skale Sw | Góry Rozancowey Cudo || wnie wyrażonych u od | Stolicy Apostolskiej | j

Approbowanych || Roku P. 1734” [№ 18106, 18x6,4; x4 – надійшла з колекції Я. Г. Паліковського]. Тобто, вона відтворює слід Богородиці не в Почаєві, а в сусідньому Підкамені. У відбитку підпис обрізано, що не дозволяє однозначно, як ствердити, так і спростувати належність гравюри до творчої спадщини львівського гравера. Зрештою, до Почаєва нині можна віднести лише одну гравюру І. Филиповича – Богородиці з кириличним написом: “Ізображеніе образа Почайовской Богородиці” [s. 520 (№ 596)].

Маловідоме і рідкісне зображення Підкамінської Богородиці [№ 75114, 14,4x8,9; 15,8x10,1 – надійшла з колекції Народного Дому] з назвою: “Thaumaturga Imago B. V. MARIÆ in Monte Sacratissimi Rosarii || Ord: Prsed: Coronata a Benedicto XIII.” та видом монастиря, де вона зберігалася – нижче чорним чорнилом від руки зазначено “Podkamień”. Ще нижче справа підпис: “I. Filipowicz sculp. Leopoli.” [20, s. 531 (№ 632)].

Ікона Заславської (нині місто Ізяслав Хмельницької області) Богоматері з гравюри І. Филиповича [№ 18178, 13,1x7,7; 14,2x7,9 – надійшла з колекції Я. Г. Паліковського], як і його наступні п'ять творів цього жанру з іконами з різних місцевостей Волині знаходяться у збірці відділення. Вона дуже нагадує Ченстоховську (оригінал був копією Ченстоховської), обведена розкішним рокайльним обрамленням і написом: “Prawdziwy wizerunek Cudownego Obrazu Maryi Panny w Kościele Zaslawskim WW. OO. Bernardynów na Wołyniu” – на нашому примірнику авторський автограф обрізано, він відомий з опису В. Новаковського: “J. Filipowicz sc. Leop.” [18, s. 100; 22, s. 109; 20, s. 777 (№ 891)]. Даткування гравюри підказує напис на її звороті: “PIESN Do Matki Nayświęszej w Kościele Zaslawskim WW. OO. Bernardynów Prowincyi Ruskiey Cudownemi łaskami Słynaŕcey Ex voto Napisana Die 15. Maj 1762 Anno”.

І. Филипович увічнив також ікону з Бору поблизу Красноброду неподалік від Томашева. Згідно з В. Новаковським та нашими спостереженнями, існують два її варіанти, що відрізняються присутністю чи відсутністю підпису майстра. Обидві гравюри прикрашають книгу Яцека Маєвського: “Pustynia w Ray zamieniona przy odmianę u alteracyi czasów...”, виданого у люблінській друкарні ордену єзуїтів 1753 р. [16, s. 43-44] – не підписаний “Wizerunek Cudownego obrazu N. P. MARYI u W. OO. Dominika || nów w Boru pod Krasnobrodem” [№ 18034, 12,8x7,6; 12,9x7,8 – надійшла з колекції Я.Г. Паліковського] І. Филиповича зберігається в єдиному примірнику у збірці відділення [18, s. 100; 22, s.

108 (№ 20); 20, s. 337-338 (№ 455-456); 9, с. 36; 19, s. 67-68, 291 (ii. XVII. 15)].

Відомо про п'ять гравюр ікони Пресвятої Бердичівської Богородиці, які виконав майстер [20, s. 20-22 (№ 9-14)]. У результаті вивчення збірки відділення виявлено лише три, одна з яких зазначена в каталозі В. Новаковського. Невідоме досі зображення Бердичівської Богородиці [№ 75106. 11,4x6,3; 16,9x10,7 – надійшла з колекції Народного Дому] має оригінальну композицію алегорично-символічного змісту, під якою наступний напис: “ANNUS || GRATIS Beneficio SS. D. N. || PAP^ BENEDICTI XIV || Gentilitiarum Fluminum insluxu || Mari gratiarum liberaliter || IMMERSUS || Immenso Divorum Caelicolara applause || GLORIOSUS || Regina Sanctoru Omniu B. V. MARIAM || Sua in Imagine Berdiczoviensi innumeris || gratis ac miraculis clarissimam Coronans || A.[nno] Regis Regum || 1756”, нижче посередині: “ex. typ. I. Filipow”.

Друга гравюра Бердичівської Божої Матері [№ 75108. 10,8x6,3; 17,2x10,7 Надійшла з колекції Народного Дому] “Prawdziwy Wizerunek Obrazu N. P. MARYI u WW. OO. Kar || melitow Bossych na Ukrainie w Berduczowie cudami Słynaçu” та розташований нижче праворуч підпис: “I. Filipowicz Sc. Leopoli”. [20, s. 22 (№ 14); 21, s. 25 (№ 218); 19, s. 65, 290 ii. (XVII.8.)].

Інше зображення Бердичівської Богородиці “Vera Effigies B. V. Marie Berdiczoviensis apud P. P. Carm: Disc: miraculis Cr[a?]” [№ 17810, 14,3x7,6; 16x9,4 – надійшла з колекції Я.Г. Павліковського] має оригінальну композицію з іконою, вівтарем та інтер'єром костела кармелітів – нижче є підписи – ліворуч “C.P.S.R.M.”, а праворуч “I. Filipowicz Sc. Leopoli” [20, s. 21 (№ 12); 21, s. 25 (№ 217)].

У графіці XVIII ст. чималой популярності набули два типи зображення Ісуса Христа. Перше з них – Розп'яття, знане, зокрема, з доробку І. Филиповича [2, № 2026, 2058; 3, № 2461, 2482]. Іншою групою пам'яток релігійного характеру, що відносяться до минулого Волині, є гравюри, на яких зображені скульптури Ісуса Христа “Назарейського” – показаного народом в найбільшому приниженні. Цей культ, який виник в Іспанії, поширив орден тринітаріїв. Так, гравюра скульптури в монастирському костелі у Теофілополі (Камінь-Чолгані) [№ 75167. 68x47,4; 70,7x49,7 – надійшла з колекції Народного Дому] є найбільшим за розміром графічним твором львівського майстра. Він відтворює скульптуру коронованого терновим вінком, зв'язаного й одягнутого у власняницю Христа в момент, коли його після тортур допитував Понтій Пилат. Обставини появи скульптури на Волині засвідчує напис: “Statua P. IEZUSA NAZARANSKIEGO || od Benedikta XIII Papieža benedikowana, || w Kościele Teofilskim W. W. O. O. Trynitarzów || Munficencyą || I. O. Xiężney Iey Mści z Sieniawskich || JABŁONOWSKIEY || Chorązney W. Koronney: Erigowaney || Lokowana, która Statua na tym miey – || scu przez pobożność zgromadzaiących się || ludzi w welkim iest po – || sznowaniu”. У правому нижньому куті знаходиться підпис – “Joa Filipowicz scul Leopoli 45” [18, s. 100; 22, s. 107; 19, s. 69-70, 293 ii. (XVII.22)].

1740 р. у Браїлові на Вінниччині белзький каштелян Францішек Салезій Потоцький заснував костел з монастирем тринітаріїв. Тут зберігалася інша Статуя Ісуса Назарейського, яку й відобразив І. Филипович на гра-

вюрі з написом: “Ilsmo, & Exeeii. D. D. Francis: Sal: POTOCKI || Incisori Regni, Regimentario Grli Exercit, Regni || in Partib. Ukrainen: locati, Capitan: Belzen: efc. Fundator || ac Benefactori Munificentissimo Convent, Brahyloviens || P. P. Trinitariorum D. D. D.” – нижче, під зображенням посередині напис: “I. Filipowicz Sc. Leopoli.” – на звороті назва з датою: “Piesn o Panu Jezusie Nazaranskim. W kościele Brahyłowskim WW. OO. Trynitarzów łaskami słynaçu, przy assystencyi Zwierchności Duchowney Solenne Introdukowanym. R. P. 1744. 16. Maia.” з початком тексту пісні, яка, можливо, належала до неатрибутованого в науковій літературі друку. У збірці є два примірники цього естампу [1) № 17557, 10,8x6,3; 17,2x10,7 – надійшла з колекції Я.Г. Павліковського; 2) № 75142, 14,1x7,9; 14,9x9 – надійшла з колекції Народного Дому].

Герби – найпоширеніші після віньєток книжкові гравюри XVIII ст., яких у доробку І. Филиповича нараховано 27 одиниць [15, s. 236]. Однак, “волинськими” можна вважати лише декілька гербів місцевих шляхетних родів, виконаних для своєї та чужих друкарень. Йдеться про герби родів Мрозовицьких і Пузин 1746 р. [2, № 1580], київського греко-католицького офіціала з осідком в Радомишлі Михайла Приймовича 1756 р. [2, № 1978], князів Чорторийських (1760) [2, № 2192], Радивилів (1760, 1763) [2, № 2192, 2306], Четвертинських (1763) [2, № 2296].

У збірці виявилися лише дві відомі такі гравюри. Перша – розкішна геральдична композиція із зображенням п'ятипільного герба – є в двох примірниках і має напис: “Pes, foleae, Falx juncta Cruci, Flores[ue]; Volueri || Regnum His stat, graditur, floret, in alt: volat” і підпис: “Filipowicz sc. L.” [1) № 9258, 11,5x7,3; 14,3x8,5 – надійшла з колекції В. Баворовського; 2) № 75101, 21,6x13,3; 23,1x14,5 – надійшла з колекції Народного Дому]. Вона походить із твору Фаустина Гродзичького “Theatrum eloquentiae illustrium personarum apparatus... (Львів, друкарня колегіуму, 1745) [18, s. 101; 22, s. 109; 2, № 1528; 19, s. 71, 296 il. (XVII.28)]. Герб належав власникові Острога князеві Станіславу Вінценти Яблоновському (1694-1757), що підтверджує * латиномовна присвята на звороті гравюри.

Друга ж велична геральдична композиція з назвою “Trinae Stemma Domus trino celebretur honore || Trinum: perfectos, hoc probat esse viros” та підписом: “Ioannes Filipowicz Sculp: Leopoli” [18, s. 101; 22, s. 109; 19, s. 71, 295 il. (XVII.27.)]. Тут зображено три герби княжих родин Четвертинських,

Радивилів та Огінських, які володіли маєтками на Волині [№ 75098, 11,4x7,2; 14,4x6,3 – надійшла з колекції Народного Дому].

Розглянута графічна спадщина І. Филиповича відображає лише окремі історичні постаті, архітектурні споруди, ікони, скульптури, геральдичні символи світської й духовної еліти волинських земель. Його ілюстраторська діяльність передусім спрямовувалася на обслуговування власної та інших львівських друкарень – незначну кількість “волинських” робіт майстра можна пояснити скромним розвитком друкарства в регіоні та використання місцевими замовниками власних кадрів. Окремих волинських слідів у творчості львівського майстра досі не зауважили дослідники – назагал “волинська тематика” І. Филиповича відобразила чимало

подій, сторін та пам'яток світського та духовного життя Волині XVIII ст. й під цим оглядом заслуговує подальшого вивчення.

Список використаних джерел

1. Жолтовський П. М. Графіка / Павло Жолтовський // Історія українського мистецтва. В 6-ти т. [Голов, ред. колегія: М. Бажан (голов, ред.) та інші]. – Київ, Акад – наук УРСР – Голов, ред. Української радянської енциклопедії, 1968. – Т.3: Мистецтво другої половини XVII – XVIII століття. – 439 с. з іл.
2. Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. Книга друга. Частина перша (1701-1764) / Яким Запаско, Ярослав Ісаєвич. – Львів: Видавництво при Львівському державному університеті – Видавничого об'єднання "Вища школа", 1984. – 132 с., іл.
3. Запаско Я., Ісаєвич Я. Пам'ятки книжкового мистецтва. Каталог стародруків, виданих на Україні. Книга друга. Частина друга (1765-1800) / Яким Запаско, Ярослав Ісаєвич. – Львів: Видавництво при Львівському державному університеті – Видавничого об'єднання "Вища школа", 1984. – 127 с., рис., іл.
4. Лильо О. Посмертний опис майна львівського гравера і друкаря середини XVIII століття Івана Филиповича / Орест Лильо // Записки Наукового товариства ім. Т.Шевченка. – Львів, 1998. – Т. ССXXXVI: Праці комісії образотворчого та ужиткового мистецтва. – С. 464-475.
5. Мердх Ю. Портрети Івана Филиповича у графічній збірці Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаніка / Юрій Мердх // Буття в мистецтві: Збірник наукових праць та матеріалів на пошану Степана Костюка з нагоди 80-річчя / НАН України. ЛНБ ім. В. Стефаніка; наук. ред. і упоряд. Купчинська; відп. ред. М. Романюк. – Львів, 2007. – С. 335-347.
6. Попов П. Матеріали до словника українських граверів / Павло Попов / Український науковий інститут книгознавства. – Київ, 1926. – 137 с.: мал.
7. Попов П. Матеріали до словника українських граверів. Додаток I / Павло Попов / Український науковий інститут книгознавства. – Київ, 1927. – 33 с., іл.
8. [Ровинський Д. А.] Подробный словарь русских граверовъ XVI-XIX вв. Составилъ Д. А. Ровинский. (Посмертное издание). съ 720 фототипиями и 210 цинкографшями въ тексте / Дмитрий Ровинский. – Санкт-Петербург: Типографія Императорской Академии Наукъ, 1895. – Том II: К-®. – 1248 колонок.
9. Сочинський В. Історія українського граверства / Володимир Січинський. – Львів: Накладом редакції "Записок ЧСВВ.", 1937. – 72 с., XLIV іл.
10. Степовик Д. В. Іван Щирський: Поетичний образ в українській бароковій гравюрі / Дмитро Степовик. – Київ: Мистецтво, 1988. – 156 с: іл.
11. Степовик Д. В. Леонтій Тарасевич і українське барокко / Дмитро Степовик. – Київ: Наукова думка, 1986. – 236 с., іл.
12. Степовик Д. В. Олександр Тарасевич / Видатний діяч українського образотворчого мистецтва XVII ст. / Дмитро Степовик. – Київ: Мистецтво, 1975. – 136 с., іл.
13. Український портрет XVI-XVIII ст.: Каталог-альбом / Авт.-уклад.: Г. Белікова, Членова. – К.: Артанія Нова, 2004. – 351 с., іл.
14. Benezit E. Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous les pays par un groupe d'écrivains spécialistes français et étrangers. Nouvelle édition entièrement refondue, revue et corrigée sous la direction des héritiers de E. Benezit / Emmanuel Benezit. – E. 4: Dughet-Gillet. – Paris: Librairie Grand, 1976. – 728 p.
15. Chwalewik E. Jan Filipowicz rytownik i drukarz (Z dziejów exlibrisu lwowskiego) / Edward Chwalewik // Studia nad książką poświęconę pamięci Kazimierza Pieckarskiego. – Wrocław, 1951. – S. 223-239.
16. Estreicher K. Bibliografia Polska / Karol Estreicher. – Kraków: czcokami drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządem Józefa Filipowskiego, 1898. – T. XXII: M-My. – 673 s.
17. Dunikowska I. Filipowicz Jan Józef / Irena Dunikowska // Polskiej Słownik Bibliograficzny. – Kraków: nakładem Polskiej Akademii Umiejętności z zasiłku Prezydium Rady Ministrów i Wydziału Ministerstwa Oświaty, 1948. – T. 6. – 480 s.
18. Kraszewski J.I. Catalogue d'une Collection Iconographique Polonaise, composee des originaux, gravuers, xylographies, lithographies, illustrant l'histoire, la geographie, antiquites, costumes, moeurs, armes, meubles etc. de l'ancien Pologne, de ses provinces et pays limitrophes / Józef Ignacy Kraszewski. – Drezno: Imprimerie de Hellmuth Henkler, 1865. – 292 p.
19. Łomnicka-Żakowska E. Grafika Polska XVIII wieku: rytownicy polski i w Polsce działający / Ewa Łomnicka-Żakowska. – Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008. – 508 s.
20. [Nowakowski W.] O cudownych obrazach u Polsce przenajświętszej Matki Bożej. Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne. Przez X. Wacława z Sulgestowa kapucyna / Wacław Nowakowski. – Kraków: Nakład Autora; Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1902. – 846 s.
21. Pamiętnik wystawy starych rycin polskich ze zbioru Dominika Witke-Jeżewskiego / Przedmowa Józefa Weyssenhoffa. – Warszawa: Wykonano klisze i tłoczono w Zakł. graf. B. Wierzbickiego, 1914. – № 219-220. – 144 s., ii.
22. Rastawiecki E. Słownik Rytowników polskich tudzież osiadłych lub czasowo w niej pracujących / Edward Rastawiecki. – Poznań: z drukarni J.I. Kraszewskiego (Dr. W. Lebiński), 1886. – 316 s.
23. [Thieme U., Becker F.] Allgemeines Lexikon der bildenden Künster von der Antike bis zur Gegenwart. Begrundet von Ulrich Thieme und Felix Becker. Unter Mitwirkung von etwa 400 Fachgelehrten des In- und Auslandes herausgegeben von Ulrich Thieme / Ulrich Thieme, Felix Becker. – B. 11: Erman-Fiorenza. – Leipzig Verlag von E. A. Seemann, 1915. – 600 s.
24. Zawisza N. Filipowicz J.J. / Norbert Zawisza // Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze. Rzeźbiarze. Graficy. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1975. – T. II: D-G. – 532 s.
25. Zielińska Z. Sapieha Ignacy h. Lis / Zofia Zielińska // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1993. – T. 34: Rząsnicki Adolf- Sapieha Jan. – 629 s.

References

1. Zholtovs'kyj P.M. Grafika / Pavlo Zholtovs'kyj // Istorija ukrai'ns'kogo mystectva. V 6-ty t. [Golov, red. kolegija: M.Bazhan (golov, red.) ta inshi]. – Kyi'v, Akad – nauk URSR – Golov, red. Ukrai'ns'koi' radjans'koi' encyklopedii', 1968. – T. 3: Mystectvo drugoi' polovyny XVII – XVIII stolittja. – 439 s. z il.
2. Zapasko Ja., Isajevych Ja. Pam'jatky knyzhkovogo mystectva. Katalog starodrukiv, vydanyh na Ukrai'ni. Knyga druga. Chastyna persha (1701-1764) / Jakym Zapasko, Jaroslav Isajevych. – L'viv: Vydavnyctvo pry L'vivs'komu derzhavnomu universyteti – Vydavnychogo ob'jednannja "Vyshha shkola", 1984. – 132 s., il.
3. Zapasko Ja., Isajevych Ja. Pam'jatky knyzhkovogo mystectva. Katalog starodrukiv, vydanyh na Ukrai'ni. Knyga druga. Chastyna druga (1765-1800) / Jakym Zapasko, Jaroslav Isajevych. – L'viv: Vydavnyctvo pry L'vivs'komu derzhavnomu universyteti – Vydavnychogo ob'jednannja "Vyshha shkola", 1984. – 127 s., rys., il.
4. Lyl'o O. Posmertnyj opys majna l'vivs'kogo gravera i drukarja seredyny XVIII stolittja Ivana Fylypovycha / Orest Lyl'o // Zapysky Naukovogo tovarystva im. T.Shevchenka. – L'viv, 1998. – T. SSSHHVI: Praci komisii' obrazotvorchogo ta uzhytkovogo mystectva. – S. 464-475.
5. Merduh Ju. Portrety Ivana Fylypovycha u grafichnij zbirci L'vivs'koi' naukovoï biblioteki im. V.Stefanyka / Jurij Merduh // Buttja v mystectvi: Zbirnyk naukovykh prac' ta materialiv na poshanu Stepana Kostjuka z nagody 80-richchja / NAN Ukrai'ny. LNB im. V.Stefanyka; nauk. red. i uporjad. Kupchyn's'ka; vidp. red. M.Romanjuk. – L'viv, 2007. – S. 335-347.
6. Popov P. Materialy do slovnyka ukrai'ns'kyh graveriv / Pavlo Popov / Ukrai'ns'kyj naukovyj instytut knygoznavstva. – Kyi'v, 1926. – 137 s.: mal.
7. Popov P. Materialy do slovnyka ukrai'ns'kyh graveriv. Dodatok I / Pavlo Popov / Ukrai'ns'kyj naukovyj instytut knygoznavstva. – Kyi'v, 1927. – 33 s., il.
8. [Rovinskij D.A.] Podrobnij slovar' russkikh graverov# XVI-XIX vv. Sostavil# D.A. Rovinskij. (Posmertnoe izdanie). s# 720 fototipijami i 210 cinkografshjami v# tekste / Dmitrij Rovinskij. – Sankt-Peterburg#. Tipografija Imperatorskoj Akademii Nauk#, 1895. – Tom II: K-®. – 1248 kolonok.
9. Sochyns'kyj V. Istorija ukrai'ns'kogo graverstva / Volodymyr Sichyns'kyj. – L'viv: Nakladom redakcii' "Zapysok ChSVV.", 1937. – 72 s., XLIV il.
10. Stepovyk D.V. Ivan Shhyrs'kyj: Poetychnyj obraz v ukrai'ns'kyj barokkovij gravjuri / Dmytro Stepovyk. – Kyi'v: Mystectvo, 1988. – 156 s: il.
11. Stepovyk D.V. Leontij Tarasevych i ukrai'ns'ke barokko / Dmytro Stepovyk. – Kyi'v: Naukova dumka, 1986. – 236 s., il.

12. Stepovyk D.V. Oleksandr Tarasevych / Vydanyj dijach ukrai'ns'kogo obrazotvorchoho mystectva XVII st. / Dmytro Stepovyk. – Kyi'v: Mystectvo, 1975. – 136 s., il.

13. Ukrai'ns'kyj portret XVI-XVIII st.: Katalog-al'bom / Avt.-uklad.: G.Bjelikova, Chlenova. – K. : Artanija Nova, 2004. – 351 s., il.

14. Benezit E. Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous les pays par un groupe d'écrivains spécialistes français et étrangers. Nouvelle édition entièrement refondue, revue et corrigée sous la direction des héritiers de E. Benezit / Emmanuel Benezit. – E. 4: Dughet-Gillet. – Paris: Librairie Grand, 1976. – 728 p.

15. Chwalewik E. Jan Filipowicz rytownik i drukarz (Z dziejów exlibrisu lwowskiego) / Edward Chwalewik // Studia nad książką poświęconę pamięci Kazimierza. Pieckarskiego. – Wrocław, 1951. – S. 223-239.

16. Estreicher K. Bibliografia Polska / Karol Estreicher. – Kraków: czcokami drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego pod zarządzeniem Józefa Filipowskiego, 1898. – T. XXII: M-My. – 673 s.

17. Dunikowska I. Katalog Jan Józef / Irena Dunikowska // Polskiej Słownik Bibliograficzny. – Kraków: nakładem Polskiej Akademii Umiejętności z zasiłku Prezydium Rady Ministrów i Wydziału Ministerstwa Oświaty, 1948. – T. 6. – 480 s.

18. Kraszewski J.I. Catalogue d'une Collection Iconographique Polonaise, composee des originaux, graveurs, xylographies, lithographies, illustrant l'histoire, la geographie, antiquites, costumes, moeurs, armes, meubles etc. de l'ancienne Pologne, de ses provinces et pays limitrophes / Józef Ignacy Kraszewski. – Drezn: Imprimerie de Hellmuth Henkler, 1865. – 292 p.

19. Łomnicka-Żakowska E. Grafika Polska XVIII wieku: rytownicy polski i w Polsce działający / Ewa Łomnicka-Żakowska. – Warszawa: Wydawnictwo DiG, 2008. – 508 s.

20. [Nowakowski W.] O cudownych obrazach u Polsce przenaświętszej Matki Bożej. Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne. Przez X. Waclawa z Sulgestowa kapucyna / Waclaw Nowakowski. – Kraków: Nakład Autora; Druk W. L. Anczyca i Spółki, 1902. – 846 s.

21. Pamiętnik wystawy starych rycin polskich ze zbioru Dominika Witke-Jeżewskiego / Przedmowa Józefa Weysenhoffa. – Warszawa: Wykonano klisze i tłoczono w Zakł. graf. B. Wierzbickiego, 1914. – № 219-220. – 144 s., ii.

22. Rastawiecki E. Słownik Rytowników polskich tudzież osiadłych lub czasowo w niej pracujących / Edward Rastawiecki. – Poznań: z drukarni J.I. Kraszewskiego (Dr. W. Lebiński), 1886. – 316 s.

23. [Thieme U., Becker F.] Allgemeines Lexikon der bildenden Kiinstler von der Antike bis zur Gegenwart. Begrundet von Ulrich Thieme und Felix Becker. Unter Mitwirkung von etwa 400 Fachgelehrten des In- und Auslandes herausgegeben von Ulrich Thieme / Ulrich Thieme, Felix Becker. – B. 11: Erman-Fiorenzo. – Leipzig Verlag von E. A. Seemann, 1915. – 600 s.

24. Zawisza N. Filipowicz J.J. / Norbert Zawisza // Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających. Malarze. Rzeźbiarze. Graficy. – Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1975. – T. II: D-G. – 532 s.

25. Zielińska Z. Sapieha Ignacy h. Lis / Zofia Zielińska // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław; Warszawa; Kraków: Zakład Narodowy imienia Ossolińskich: Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, 1993. – T. 34: Rzański Adolf- Sapieha Jan. – 629 s.

Merduch Ju. M., Junior Researcher of Lviv National Scientific Library of Ukraine Named By V. Stefanyk (Ukraine, Lviv), myrodux@gmail.com

Ukrainian engraver Ivan Fylypovych and his Volyn heritage

The article deals with graphic heritage of Lviv artist Ivan Fylypovych concerning Volyn land in the middle of the XVIII century. A small number of illustrations Volyn subjects primarily due to productive activities Pochaevskoi print house and its engravers. Volyn engravings of I.Fylypovych is a valuable source of additional information on various aspects of contemporary life in this region.

Keywords: engraver, Ivan Fylypovych, Volyn, portraits, icons, statue emblems.

Мердуч Ю. М., младший научный сотрудник, Львовская национальная научная библиотека Украины им. В. Стефаника (Украина, Львов), myrodux@gmail.com

Український гравер Іван Філіпович і його "волинське насліддя"

Обособленно с графического наследия львовского художника Ивана Филиповича произведения, относящиеся к прошлому волынской земли в середине XVIII в. Незначительное количество иллюстраций волынской тематики обусловлено, прежде всего, продуктивной деятельностью местной почевской типографии и ее граверов. Волинские гравюры И. Филиповича являются очень

ценным источником дополнительной информации о различных аспектах жизни этого края.

Ключевые слова: гравер, Иван Филипович, Волинь, портреты, иконы, статуя, гербы.

* * *

УДК 930.1 (477.41)

Кривошея І. І.

кандидат історичних наук,
завідувач кафедри загальної історії,
Уманський державний педагогічний університет
ім. Павла Тичини (Україна, Умань),
igorkryvosheia@gmail.com;

Ярцун Ю. О.

аспірант кафедри історії України,
Уманський державний педагогічний університет
ім. Павла Тичини (Україна, Умань),
ulyia_yartsun@mail.ru

ПОВСЯКДЕННЕ ЖИТТЯ ШЛЯХТИ КИЇВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

У статті простежується шлях входження історії повсякдення в коло наукових інтересів українських та зарубіжних дослідників, обґрунтовується актуальність вивчення історії повсякдення загалом та повсякденного життя шляхти на теренах Київської губернії зокрема. У зв'язку з цим проаналізовано найновіші наукові праці сучасних українських істориків, в яких відмічено інформацію про повсякденне життя шляхти Київської губернії від інкорпорації Правобережної України до складу Російської імперії у 1796 р. до закінчення польського Січневого повстання в 1863 р.

Ключові слова: повсякденність, історіографія, шляхта, інкорпорація, легітимізація, декласація.

Соціальна історія будь-якої країни є багатогранною. Антропологічно зорієнтована сучасна історіографія, яка ставить у центр історичного аналізу людину, її світобачення й поведінку, є одним з провідних напрямів сучасного історичного знання. Актуальність вивчення історії повсякденності в сучасній вітчизняній історіографії засвідчує потужно зростаюча тенденція людинознавчих студій. Ознакою нашого часу є те, що проблема "людини в історії" все чіткіше окреслюється в теоретичному та історіографічному аспектах. Хоча до недавнього часу історія повсякдення не була оформлена у самостійний напрям наукових пошуків, її проблематика і раніше знаходилась у полі зору істориків.

Історія повсякденності знайшла своїх прихильників серед академічної, професорсько-викладацької, учительської громадськості, а також серед краєзнавців і журналістів. Науковець О. Коляструку своїй статті "Історія повсякденності в Україні: проблема становлення і легітимізації" проаналізувала шлях розвитку історії повсякденності в сучасній українській історіографії. Авторка стверджує, що історія повсякденності дозволяє вдосконалити методологію історичного пізнання, а також більш глибоко проаналізувати історичний процес, показавши роль пересічної людини в історії [9]. У статті М. Зінчука "Історія повсякденності як новий напрямок гуманітарних досліджень" простежується еволюція поглядів на повсякденність в сучасній західній гуманітарній науковій традиції та історичній науці [6].

Про зростання наукового інтересу до історії шляхетського стану, зокрема Правобережжя, свідчить те, що останнім часом науковий світ поповнили багато праць з цього напрямку, з яких ми можемо почерпнути інформацію стосовно повсякдення шляхти. Серед українських дослідників привілейованого шляхетського стану найбільш помітне місце займають такі провідні